

Otakar Borůvka

50. léta

In: Zdeněk Třešňák (author); Petra Šarmanová (author); Bedřich Půža (author): Otakar Borůvka. (Czech). Brno: Nadace Universitas Masarykiana v Brně, 1996. pp. 131--134.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/401292>

Terms of use:

© Masarykova univerzita

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

vznikala zde opravdu velká a trvalá přátelství z nichž mnohé skončilo i šťastným manželstvím.

A co na těch našich výletech bylo „matematického“? To, že ti, kdo měli nějaké matematické problémy, mohli si o tom volně vykládat, přičemž studenti byli uváděni do odborného ovzduší, často vtahováni i do samotné diskuse a podněcování k řešení problémů. Nebylo to ovšem nic oficiálního, všechno probíhalo na základě naprosté dobrovolnosti, kdo chtěl diskutovat, diskutoval, kdo chtěl zpívat, zpíval . . . , podnikali jsme různé exkurze, ale hlavně – všichni jsme získávali nenahraditelné kontakty. Mnohokrát později se stalo, že účastníci těchto výletů z jedné i druhé strany se setkali u jednatého stolu, a kdyby šlo třeba o ten nejvýznamnější problém, jednání přátel z matematických výletů bylo okamžitě jiné, přístupnější, rozumnější, racionálnější, bez osobních antipatií . . .

Bohužel, už i „matematické výlety“ jsou pouze minulostí. Myslím však, že je škoda, když se takovéto tradice zprerhají. My starší už nemáme tolik sil, mladí zase dostatek odhodlání a zájmu, jsou tu politické a dokonce snad i ideové a národnostní zábrany . . .

50. léta

V tu dobu pro mne nadcházelo období, kdy člověk, aniž by přestal čerpat, musí ze svého bohatství i rozdávat. Neboť zajisté jedním z předních úkolů starších vědeckých pracovníků je, aby získané vědomosti a zkušenosti sdělovali mladší generaci a také tímto způsobem přispívali k rozvoji svého oboru.

Prvním předpokladem pro plnění takových povinností však je, aby vědec měl co nejširší kontakty a podmínky pro získávání vědeckých informací ze svého oboru. Jenže – třebaže nemohu říci, zda tenkrát ještě jen pro nedostatek financí, zejména valut a prostředků z dolarové oblasti, či už také z důvodů více méně politických a ideových – bo-

hužel tyto možnosti začaly být omezovány. Já sám – bez vlastní iniciativy – už v roce 1947 jsem byl zvolen členem prestižní společnosti American Mathematical Society se sídlem v Novém Yorku, jejímž předsedou byl vynikající matematik J. L. Walsh, profesor matematiky na Harvardské univerzitě v Cambridge. Bohužel moje členství v organizaci bylo k 1. lednu 1951 samotnou organizací pozastaveno, protože jsem až do září nemohl získat povolení našich úřadů k zaplacení členských příspěvků ve výši osm amerických dolarů. Za tuto sumu jsem pravidelně dostával „Bulletin of the Mathematical Society“, zhruba 600 stran ročně informací o činnosti organizace, obsahy matematických přednášek členů a obsahy matematických knih, a dále ryze odborný časopis „Proceedings of the American Mathematical Society“, v němž byly otiskovány původní matematické práce.

Mnohem podstatnější jsou ovšem osobní kontakty mezi vědci i pedagogy a studujícími, na které jsem vždycky velice důsledně dbal. Bohužel po přednáškách v Belgii ještě v roce 1948, o nichž jsem se už zmínil, i v této oblasti na začátku padesátých let začala být uplatňována i jiná než vědecká hlediska.

Následovaly přednášky ve Varšavě, Vratislavi, Krakově, Bukurešti, Berlíně, Drážďanech . . . , Eulerova medaile Německé akademie věd, Státní cena Klementa Gottwalda za práce v oboru diferenciálních rovnic, Eulerova medaile Akademie věd SSSR, titul Čestný člen Jednoty čs. matematiků a fyziků, Vzorný učitel Univerzity J. E. Purkyně v Brně . . .

Zdají se vám být některé z těchto uvedených poct příliš poplatné své době? Chápu. Pravděpodobně byly, ale zkuste se na ně podívat „historickými“ očima.

Poválečný entuziasmus pro rozvoj společnosti, nebo chcete-li národa, státu nebo třeba jen vlastní profese, přetrvával v jednotlivcích tím víc a tím déle, čím víc kdo z nás byl zaujat pro svoji věc. Ať už to byla hudba, literatura, výtvarné umění či matematika. Já jsem se vždycky snažil být objektivním posuzovatelem jak ve vědě, tak i v občanském životě, aniž bych do druhého zasahoval víc, než bylo třeba

z hlediska potřeb rozvoje mé profese. Samozřejmě i mně bylo několikrát nabídnuto členství v komunistické straně, ale vždy jsem odmítl třeba i s tím, že jsem plně vytížen pedagogickou prací nejen na mateřské fakultě, ale časově velmi náročnou přednáškovou činností na přírodovědecké fakultě v Bratislavě, kterou vykonávám zcela zdarma, což je snad dostatečný důkaz mého kladného vztahu k republice. Tím jsem se vždycky z politických „úvazků a povinností“ vyvázal. Čímž ovšem netvrdím, že bych se o věci veřejné vůbec nezajímal. Ale – i když to zní poněkud paradoxně – čím víc jsem některým věcem porozuměl, tím méně jsem jim byl nakloněn.

Koneckonců matematika mě pozřela celého a jsem přesvědčen že chce-li jednotlivec dosáhnout nejen úspěchu, ale také cíle, který si ve svém oboru předsevzal – být nejen vykladačem, ale také tvůrcem –, ani nelze jinak.

V tu dobu totiž, a to je dokladatelná pravda, rámce pedagogické i vědecké činnosti už začínaly být nepříjemně svazovány mnohdy naprosto nekvalifikovanými politickými či ideovými hledisky. V roce 1960 došlo k diskutabilnímu přejmenování naší Masarykovy univerzity na Univerzitu Jana Evangelisty Purkyně, což – a to bez ohledu na osobnost a vědecký zvuk Purkyňův – nemělo na vnitřní situaci na univerzitě dobrý dopad. Diskuse o tom se však nikde na veřejnosti neobjevovaly, a pro zachování objektivitu je třeba říci, že situaci nesmírně taktně a takticky zvládl tehdejší rektor univerzity profesor Theodor Martinec. Zvláště poté, když se odkudsi, pravděpodobně ovšem ze stranických orgánů (nevešlo ve známost, zda univerzitních či krajských „civilních“), objevil návrh na pojmenování „Univerzita Klementa Gottwalda“. A zase je třeba objektivně konstatovat, že tentokrát i Praha zaujala konstruktivní a rozumný postoj a tento návrh nepodporovala, takže od roku 1960 nesla naše univerzita jméno Jana Evangelisty Purkyně.

Prostě Masaryk se stal postavou nežádoucí, dokonce negativní ve vývoji státu, a tudíž nebylo možné, aby jeho jméno nesla tak významná instituce, jako je univerzita, instituce vychovávající mládež.

To byla ovšem jenom jedna stránka věci, ta řekl bych „zjevná“, viditelná nebo oficiální. Kdesi uvnitř našich životů, v naší práci, postojích, možnostech a také povinnostech se, bohužel, začala projevat, a to mnohdy značně důrazněji, i jakási druhá, která nejen přikazovala nebo alespoň „předpokládala“ jistou činnost či postoje, ale, co horšího, do značné míry začala i omezovat možnosti studia, vědecké práce, styků s vědci světového významu a podobně.

Je ovšem pravda, že řadu věcí měli na svědomí nekvalifikovaní – a čím méně kvalifikovaní, tím více nafoukaní a arogantní – úředníci a referenti s politickou příslušností k vládoucí straně i bez ní, ale tak už tomu zpravidla bývá: kdo se veze, nejvíc práská bičem.

Sám jsem to mnohokrát poznal na vlastní kůži. Tak například kromě přednášek v Belgii v roce 1948 a na konferenci matematiků ve Vídni v roce 1956 jsem až do roku 1961 přednášel výhradně jen v zemích „socialistické soustavy“ – Polsko, Rumunsko, NDR, Maďarsko, SSSR ... Aniz bych podceňoval nebo dokonce snižoval úroveň vědecké práce matematiků v těchto zemích, zejména v někdejší Sovětském svazu, jisté, a nemalé omezení z toho pro nás vyplývalo.

Netroufám si říct, zda mi přísluší posuzovat míru potřeby či nutnosti tehdejších politických opatření, ale nesporná pravda je, že jakékoliv omezení mezinárodních styků, zejména ve vědecké oblasti, nemůže prospět rozvoji vědy samotné, a tím méně kulturnímu rozvoji národa.

Archivum mathematicum

Dovolte, abych ještě jednou „objevil Ameriku“: žádný vědec se nemůže obejít bez publikační činnosti – své vlastní i všech ostatních kolegů. Je to vzájemná a zákonitá vazba a potřeba. Nutnost založit vědecký sborník, v němž by vycházely práce členů přírodovědecké fakulty nově vzniklé Masarykovy univerzity, se ukazovala již v roce